

jednog praktičističkog »empirizma« koji se kloni svake refleksije i obrazlaganja; to je kriza izvesne prakse finansiranja, ulaganja i odlučivanja, koja se ne odvija javno, već do javnosti dospeva u obliku odluka bez najnužnijih obrazloženja. Na to upućuje i dovoljno alarmantan osvrt M. KOMNENIČA o skorajšnjem primeru takve prakse saveznih institucija koje jugoslovensku umetnost u inostranstvu predstavlja tzv. NAIVOM (upor. »POLITIKA«, 13. 3. 1976). Ali, ima i osvrt koji ništa manje alarmantno umiruju i onako uspavanu javnost. U napisu »Križa koja to nije«, Sreto BOSNIAK kao da računa s tom uspavanošću, pa predlaže ovaj lucidni sofizam: »Teško se, dakle, mirimo sa činjenicom da SALON nije samo ono što je izloženo već i ono što se na njemu ne vidi«. (pod. M. N. upor. »POLITIKA«, 18. 12. 1976).

S druge strane, kritička analiza Slobodana MIJUSKOVIĆA dozvoljava da se govori o svojevrsnoj krizi likovne kritike. Sve do njenog objavljivanja (upor. KNJIŽEVNA REČ, 51) izgledalo je da je likovna kritika razrešila sve probleme, sudeći po bljutavo samouverenim nastupima izvesnih kritičara. Međutim, opšta situacija likovne kulture u nas znatno je određena činjenicom da je kritika svoje operative postulate retko dovodila u pitanje, te tako u velikom broju slučajeva nije ispunjavala uslov da se smatra pozvanom kritikom. Jedan deo kritike nije postovao ni osnovni logički uslov — *Dictum de omni et nullo* — u opštem procenivanju *celine* savremene likovne prakse u nas. Po svojoj prilici neposredna u svoje saznanje sposobnosti i argumente o tome kako »tradicionalistička tendencija«, navodno, »produžava optimalne funkcije umetnosti«, ova kritika je ispoljila, prvi put posle više godina, eksplicitnu netrpeljivost prema kompleksu drugih pojava u modernoj umetnosti. Bilo je, izgleda, potrebno sačekati mistifikatorske teze o »agoniji« i »antihristu« da bi se konstatovalo da je kritika najzad, pa makar samo tako, priznala empiriju. Zaista, to je prava hegelovska samouverenost! Ne bi me iznenadilo ako bi se uskoro, na istovetan način, dokazivalo da i tzv. NAIVA produžava optimalne funkcije umetnosti.

CINIZAM I REVOLUCIJA

zoran pistotnik

ciničan -čna -čno, koji prezire opštevažne vrednosti, podmešljiv; *cinična* bezobzirnost; *ciničan* pogled na svet

(Rečnik slovenačkog književnog jezika, I)

ciničan -čna -o (lat. cynicus od gr. kynikos, pseći, od kyon pas) bezobrazan, bezobzirno otvoren; podmešljiv, prezirljiv, upor. *cinizam*

(France Verbinc, Rečnik stranih reči, CZ, Ljubljana 1971)

Kao elementarni odnos pojedinca prema svetu, cinizam je sazna(va)nje. Kao svojstvo pojedinaca koji misle, cinizam je, takođe, znanje. Budući da poseduje obe ve komponente cinizam je i kreativnost (3). Proizlazeci iz ovoga, neće biti teško pokazati da je tvrdjenje o identitetu cinizma i nihilizma laž koja može biti samo plod zdravog razuma omreženog sličnim lažima. Svakako stoji da biti ciničan znači odbijati ovaj ovde postojeći svet. Dotle je put ta dva odnosa prema svetu zaista zajednički, ali, uz to, zdravi razum ne dopire dalje nego dotle; carski je za njega put koji ga do tog mesta vodi, a u zbilji je to plicač gde naseda (sebi samom). Cinizam je stvar povesti, cinizam kao znanje povest (s)poznaje. Kao takav, pak, saznanje i budućnost. Zato je cinizam odbijanje ovog sveta kao tako postojećeg sveta, ali ne u ime nekog drugog, izvan ovog egzistirajućeg, ili uopšte nikakvog sveta; to je odbijanje sveta kakav postoji u ime budućnosti. Nihilizam za to nije kadar, jer ne poznaje povest, ne poznaje istinu ovog sveta, poznaje (možda) samo (redo)sled (mučnih) događaja. Nihilizmu se ono što postoji jednodavno ne svida; a postojeće je za njega ceo svet, predstavlja za njega istoriju koja će se njegovom akcijom zaključiti (4). Tako se ispostavlja još jedna razlika koja deli nihilizam od cinizma. Prožet optimizmom, cinizam se pokazuje kao radost življenja, kao smeh koji podstiče — nihilizam je pesimizam priteran u čorsokak. Nihilizam je moć *destrukcije*, njegova akcija je *napad* na postojeće, ali i ništa više, te je tako samo onanisanje, samoubistvo. Cinizam je *moć negacije*, misao sukoba s postojećim, da bi mu se istrgla moć oduzeta onom podvlašćenom, da bi ono tako iznemoglo i postalo dubrivo novog u zemljištu ovog sveta.

Zamišljen tako, cinizam se istreže iz maglovitih močvara zdravog mozga, gde se pojmovi jedan drugome uvlače u tur i, pri tome, smatraju da su time dobili pravo da se imenuju onim što nisu, pravo da boljim od sebe oduzimaju ono što *ovima* pripada, da se maskiraju tuđim kostimima, da bi tako sakrili svoje poreklo i izvor, te u ime nekog drugog sproveli svoje perversije. Događa se, međutim, i nešto drugo, važnije od prethodnog. Pojam se postavlja tamo gde spada, na svoje rodno mesto, u svoju pravu okolinu. Tu, i kao takav, cinizam se pokazuje kao ono što jeste — kao preduslov svakog revolucionarnog delovanja; svaka revolucija je istinito kvalitativno stvaranje, samo ako je njen odnos prema postojećem ciničan. Sam cinizam još nije revolucija, pojavljuje se samo kao još-ne-opredmećena, predmete i ljude još-ne-pogađajuća revolucija. Cinizam samo otkriva stvari kao stvari, kao pojedincu tuđe predmete; ukinuće ove otuđenosti je posao svojstven revoluciji. Tako revolucija egzistira u cinizmu kao mogućnost; cinizam je revolucionarna potencija, njen eros, revolucija u pripremi. On je onaj svesni odnos pojedinca prema svetu, koji je crvena nit/pokretač povesti, koji oslobađa, očovečuje, koji je garant budućnosti/*prihodnosti* koji kao takav ne može dopustiti da se samo/ u celosti dogodi *budućnost*/*bodočnost* (5).

Ša slovenačkog preveo autor

00

Kao uvođenje:

»Filosofija uopće ne može početi, a da se ne otrgne od ubičajnosti i njezine vezanosti« (É. Bloch, *Subjekt-Objekt*, Naprijed, Zagreb 1975, str. 38).

»Ono što se naziva zdravi ljudski razum, sam je često vrlo nezdrav. Zdrav ljudski razum sadržava maksime svoga vremena... To je način mišljenja jednog vremena u kojem su sadržane sve predrasude tog vremena: misaona određena vladaju njim, a da on nije toga svjestan« (Hegel, *Werke* XVI, str. 36).

»U historiji se filosofija pojavljuje samo tamo, gdje se i ukoliko se stvaraju slobodna shvaćanja. Duh se mora odvojiti od svog prirodnog htijenja, od potonulosti u tvar« (Hegel, *Werke* XII, str. 113).

01

Niko, ni živo biće ni stvar, nije se još rodio/nastao kao cinik. Pa tako ni čovek. Još nije bilo ciničnog novorođenčeta. Tek u dodiru pojedinca sa svetom, u svoj njegovoj celovitosti i raščlanjenosti, pojavljuje se cinizam kao takav. Tako je cinizam jedan od elementarnih odnosa pojedinca prema svetu; individue prema prirodi i prema drugoj individui. On je reprezentativni produkt specifično oblikovanog sveta koji se postavlja naspram pojedinca kao tuđa, poznata ili nepoznata sila, sveta otuđenja, neljudski oblikovanog sveta. Cinizam je tipičan odnos prema svetu koji vlada; samo onaj koji je (savladan) prisiljen je da živi sa cinizmom, i to u dvostrukom smislu: cinično, na ciničan način i pod udarom cinizma. Jer, živeti u svetu čija je konstituentna vlast (održstvo), znači živeti u ciničnom svetu (1). Vlast je uvek cinizam (1), cinizam poricanja (i u tom ponicanju zaboravljanja), tako da su (još) (pod)vlašćeni nužno potrebni, da su njen egzistencijalni preduslov. Vlast može biti vlast samo zbog (pod)vlašćenih. Ipak, vlast tvrdi da joj (pod)vlašćeni nisu potrebni, da ona može sama bez njih; vlast hoće da bude to što jeste po prirodi, po nužnosti. Bez vlasti se ne može, bez (pod)vlašćenih može — to je logika vlasti (2). Cinizam je tako onaj elementarni odnos pojedinca prema svetu koji je svojstven upravo (pod)vlašćenima koji misle; cinizam je moguć samo kao cinizam mislećih (pod)vlašćenih.

NAPOMENE:

1 Ipak, ovakav cinizam nije *istinski* cinizam; to je cinizam *radi* (istinskog) cinizma; to je perversitarni cinizam, cinizam kao perversnost. Kao što je (pod)vlašćeni (pod)vlašćeni toliko dugo dok postoji ono što ga (pod)vlašćeni, vlast; kao što je nemoćan, nema moći za sebe i za svet u kome živi, sve dok svoju moć — koju mu je vlast uzela te je sam prikazuje kao svoju, uperenu upravo protiv njega samog — ne pridobije ponovo natrag i tim činom ne poništi vlast i otvori vrata (pozlatom sve prekrivenija) kaveza u svet slobodnog razvijanja ove moći, tako je i vlast ne-moćna — ne-moćna, jer nema svoje vlastite moći, budući da je moć koja se prikazuje kao njena — tuđa moć, i da je ovo, njoj tuđe, traži natrag; bez svoje vlastite moći nije moguće savladati tuđu, pa čak i ako si je (lukavstvom ili podmićivanjem) prisvojio. Zato vlast pokušava da bui de cinična, jer oseća da je upravo cinizam ono što za nju predstavlja opasnost; de ciničan je (posrednik između) (pod)vlašćenog i otuđene mu moći. Ali, takav cinizam, cinizam vlast, može biti samo ne-istiniti cinizam; istina leži na drugoj strani, na strani za koju upravo tvrdi da uopšte ne postoji, jer je istina moć i tako ne-moćnima koji su moć ukrali drugima i sada drže zbog nužnosti vraćanja. A tu je negde izvor pejorativnog prizvuka reči cinik, cinizam u zdravim mozgovima ljudi: koji dobro misle.

2 Ali, vlast ne bi bila vlast kada bi se zadovoljila samo tvrdnjem i ubeđivanjem, ako bi već na tome skrstila ruke. Bila bi sofist, brbljivac u značenju govora intelektualizirajuće raje. Zbog toga će zavrnuti rukave. Vlast zna da se tako zove zato što vlada. Zna, takođe, da će ta delatnost biti u njenom posedu i dalje samo ako se to vladanje bude osetiilo; da dokaz najviše vredi, ako te udari po glavi i ako boli. Zato se s visina spušta u svet stvari, te se tu iskušava u dokazivanju. Isprobava fizičko i/ili psihičko (u)ništenje (pod)vlašćenih — ali samo onih (pod)vlašćenih koji misle (drugacije). Na (pod)vlašćenima koji ne misle, vlast nije nikad dokazivala svoje božansko-prirodno poreklo; nužnost svog postojanja.

3 Saznanje — registrovanje, uzimanje k znanju (razumljenom kao spretnost, postignuta učenjem), razlučivanje jednog od drugog šta *znanje* — shvatanje, razumljenje, pojmljenje, svestan odnos — zašto, kako Zapravo, tek je znanje istinit, pun odnos prema svetu. Saznavanje je, pre svega, i u svome temelju, tek *relacija*, pasivno držanje koje se samo u posebnim uslovima, kao stihijsko, pretvara u akciju — ali, jalovu akciju koja je samo destrukcija ili, najviše (a to je njen krajnji domel), pokušaj restauracije. Znanje je, pak, tek kreativno, stvaralački odnos prema svetu koji teži da ga promeni.

4 Tako je nihilizam domen vlasti; takav je nihilizam vlasti, ali je takav i nihilizam među (pod)vlašćenima. Jer vlast je ta kojom se sve zaključuje, bez koje ničeg nema. I, jer je reč vlasti takođe i reč u ustima (pod)vlašćenog, sve dok on ne (smisli) (vlastite reči). Razlika je, međutim, postavljenav već ovde, na ovom nivou, u tom (još) zajedničkom (pozlaćenom) kavezu. Vlastodržac vršiti da upravo njegovom zaslugom ništa nikad nije bilo i da ga i ne sme biti, dok (pod)vlašćeni jednako glasno odgovara: »Neka bude (radije) ništa!«.

5 *Budućnost* — nepromenjeno, golo trajanje onoga što (već) postoji, »budućnost, koja je nastavak sadašnjosti«, hronološki, vreme u fizikalno-matematičkom značenju pojma. *prihodnost* — (ono što se približava, pridolazi; u srp. nema sasvim adekvatne reči, prim. prev.) pridolazanje nečeg novog kao posledica revolucionarne promene, »budućnost koja dolazi« usled svesne očovečujuće akcije, delatna budućnost, vreme istine.